

СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ПРАВА НА ВИПЛАТУ ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ

У статті досліджуються адміністративно-правові механізми реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги. Проаналізовано елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав військовослужбовців у сфері соціальних виплат. Сформульовано авторське визначення поняття механізму адміністративно-правового регулювання реалізації права військовослужбовців на виплату одноразової грошової допомоги.

Ключові слова: соціальний захист, механізм, одноразова грошова допомога, адміністративно-правова норма, державні гарантії.

К. П. Жидченко

Сущность механизма административно-правового регулирования реализации военными права на выплату разовой денежной помощи

В статье исследуются административно-правовые механизмы реализации военными права на выплату разовой денежной помощи в случае гибели (смерти), инвалидности или частичной утраты трудоспособности без установления инвалидности. Проведен анализ элементов административно-правового механизма обеспечения прав военнослужащих в сфере социальных выплат. Сформулировано авторское определение понятия механизма административно-правового регулирования реализации права военнослужащих на выплату разовой денежной помощи.

Ключевые слова: социальная защита, механизм, разовая денежная помощь, административно-правовая норма, государственные гарантии.

К. Zhydchenko

The essence of administrative and legal instrument of realization the rights of military servicemen for payment for one time financial assistance

The article studies the administrative and legal instruments of realization the rights of military servicemen for payment for one time financial assistance in case of death, disability or partial loss of ability to work without establishing disability. The author analyses the elements of the administrative and legal instrument of guarantee the right of contingent to social benefits. The author gives a definition of the concept of the administrative and legal instrument of realization the rights of military servicemen for payment for one time financial assistance.

Key words: social protection, instrument, one time financial assistance, administrative rule, state guarantees.

Постановка проблеми та її актуальність. У контексті становлення України як правової і демократичної держави, продовження процесу реформування збройних сил України важливого значення набуває потреба в удосконаленні механізмів адміністративно-правового

регулювання реалізації гарантованих державою прав військовослужбовців, у тому числі виплати одноразової грошової допомоги у разі настання страхового випадку.

Дослідження поняття та елементів механізму адміністративно-правового регулювання

реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги має важливе практичне значення для подальшого удосконалення законодавства України та розвитку науки адміністративного права, а також для наповнення правозастосовчої практики у цій сфері.

Виходячи з цього актуальність даного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу теретичних аспектів та юридичної практики, точок зору вчених-адміністративістів визначити необхідну дефініцію механізму адміністративно-правової охорони права на одноразову грошову допомогу, що належить військовослужбовцям, у разі настання страхового випадку.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням механізму адміністративно-правового регулювання приділяло увагу багато вчених-адміністративістів, зокрема: С. Алексєєв, О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Галунько, Є. Додіна, Р. Калюжний, Л. Коваль, В. Колпаков, Н. Крестовська, Л. Матвєєва, В. Селіванов, С. Стеценко, О. Скакун, Х. Ярмакі та інші.

Проте, не дивлячись на таку велику кількість праць з даної проблематики, питання щодо чіткого визначення механізму адміністративно-правового регулювання та його структурних елементів не визначено. Крім цього, залишилися поза увагою дослідження проблем застосування механізму адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги.

Виклад основного матеріалу. З метою належного дослідження адміністративно-правового механізму реалізації права на виплату одноразової грошової допомоги, на думку автора вагається за необхідне у першу чергу визначити поняття такого механізму, його структури, процесу узгодження з правовим забезпеченням основних прав військовослужбовців. Це надасть змогу зрозуміти суть та правову природу такого механізму та встановити особливості його реалізації в умовах військової служби.

Насамперед доцільно наголосити, що адміністративному праву належить особлива роль у механізмі правового регулювання – воно виступає необхідним і важливим інструментом управління соціальними процесами в суспільстві. Інакше кажучи, адміністративне право – це управлінське право, яке відрізняється від інших галузей права специфікою предмета, методу регулювання та структурними особливостями [1, с. 544].

В науці адміністративного права на сьогодні домінує думка, що правове забезпечення – це цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів.

Так, на думку В. В. Галунька під механізмом адміністративно-правового регулювання слід розуміти засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави.

Механізм адміністративно-правового регулювання дозволяє охопити весь процес правового регулювання, представити його в системно-динамічному вигляді, розкрити його структуру, взаємозв'язок і взаємодію всіх елементів. До складових елементів механізму адміністративно-правового регулювання він відносить: норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження - джерело права; публічну адміністрацію; принципи діяльності публічної адміністрації; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; методи адміністративного права; процедури реалізації адміністративно-правових норм [2, с. 87-97].

Заслуговує на увагу точка зору С. Г. Стеценка, який вважає, що механізм адміністративно-правового регулювання – це сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [3, с. 624].

Н. Н. Крестовська, а також і Л. Г. Матвеева пропонують під механізмом правового регулювання розуміти функціонуючу, як єдине ціле, систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин [4, с. 384].

О. Ф. Скакун пропонує таке визначення механізму правового регулювання як узятя в єдності система правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок [5, с. 656].

На думку Л. М. Шестопалової, механізм правового регулювання суспільних відносин – це комплексне явище, сукупність правових засобів, за допомогою яких поведінка суб'єктів суспільних відносин приводиться у відповідність до приписів, що містяться у нормах права [6, с. 197].

Так, І. П. Голосніченко визначає, що механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин – це сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких справляється вплив на відносини, що виникають в процесі здійснення виконавчої влади [7, с. 231].

На думку Х. П. Ярмакі, структурними елементами механізму адміністративно-правового регулювання є: норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти тлумачення норм адміністративного права і акти реалізації адміністративно-правових норм [8, с. 438].

Поряд з цим, належить зазначити, що змістовною ознакою такого механізму є наявність цілей (мети) виплати – забезпечення суб'єктів права на її отримання та публічного інтересу держави в цілому у цій сфері, досягнення яких дає можливість вести мову про ефективність всієї системи соціального захисту громадян, що перебувають на військовій службі.

Мета адміністративно-правового регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги досягається за допомогою певних

засобів, що є шляхами юридичного впливу на поведінку суб'єктів та об'єктів державного управління у цій сфері. Ці засоби є різними за своєю природою та функціональним призначенням, але їх сукупність складає формальну ознаку механізму адміністративно-правового регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги.

Аналіз позицій вчених щодо визначення поняття механізму адміністративно-правового регулювання та з'ясування цілей механізму виплати одноразової грошової допомоги дозволяє стверджувати, що під поняттям механізму адміністративно-правового регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги, слід розуміти сукупність адміністративно-правових засобів, які здійснюють вплив на поведінку суб'єктів та об'єктів суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації адміністративних зобов'язань органів державної влади щодо забезпечення ефективності їх виконання.

Очевидно, що вивчення механізму адміністративно-правового регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги неможливе без встановлення його складових елементів.

У сучасній науці переважна більшість вчених виділяють три основних обов'язкових елементи механізму адміністративно-правового регулювання: адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини та акти реалізації суб'єктивних прав та обов'язків.

Структурними ж елементами механізму адміністративно-правового регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги, на думку автора, є:

а) норми адміністративного права, що закріплюють права та обов'язки суб'єктів, що беруть участь у процесі виплати (отримання) грошової допомоги;

б) адміністративно-правові відносини, що складаються у процесі спільної діяльності

суб'єктів взаємодії у сфері соціального захисту військовослужбовців;

в) акти реалізації прав та обов'язків учасників взаємодії, що виражаються у втіленні приписів норм адміністративного права у процесі взаємодії суб'єктів, що беруть участь у процесі виплати (отримання) грошової допомоги.

Визначення структурних елементів механізму адміністративно-правового регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги дозволяє здійснити їхню характеристику.

Перший елемент механізму адміністративно-правового регулювання пов'язаний з правовою регламентацією суспільних відносин, що потребують упорядкування. На даному етапі проходить розроблення, формулювання юридичних норм як загальнообов'язкових правил поведінки, визначається правове положення суб'єктів права. Забезпечення соціального захисту військовослужбовців – одне з головних завдань, яке стоїть зараз перед державою і вирішення якого потребує надійного та ефективного правового забезпечення на всіх її рівнях. Саме тому удосконалення механізмів адміністративно-правового регулювання реалізації права військовослужбовців на виплату одноразової грошової допомоги передусім потребує нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів, що залучені до цього процесу.

Другим елементом адміністративно-правового регулювання є правові відносини суб'єктів взаємодії. Тобто, всі загальні приписи правових норм трансформуються в конкретну модель поведінки конкретних суб'єктів. Правовідносини – особлива форма взаємозв'язку суб'єктів через їхні права та обов'язки, що закріплені у правових нормах. У правовідносинах завжди є дві сторони: одна, що має суб'єктивні права, і друга – на яку покладені відповідні юридичні обов'язки [9, с. 320].

В контексті даного дослідження у правовідносинах, що виникають в процесі реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги однією

із сторін виступає військовослужбовець, у визначених законом випадках, з другої сторони – держава в особі Міністерства оборони як органу центральної виконавчої влади із визначеними обов'язками. У разі невиконання яких військовослужбовець володіє правом звернення до судових органів за захистом порушених прав та інтересів у визначеному процесуальним законом порядку.

У теорії адміністративного права адміністративно-правові відносини також розглядаються як суспільні відносини в сфері державного управління, учасники яких виступають носіями прав і обов'язків, врегульованих нормами адміністративного права [10, с. 544], або як результат впливу адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів сфери державного управління, внаслідок якого між ними виникають сталі правові зв'язки державно-владного характеру [11, с. 736].

Враховуючи дослідження, що були здійснені з питань визначення поняття, принципів та форм взаємодії суб'єктів, що задіяні у процесі реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги, а також особливості механізмів адміністративно-правового регулювання реалізації цього права, на думку автора об'єктом адміністративно-правових відносини у забезпеченні реалізації гарантованого права виступає спільна діяльність цих суб'єктів.

Крім того, з точки зору автора ці відносини мають такі особливості: а) є регулятивними; б) є двосторонніми; в) є горизонтальними; г) складаються між органом державної влади та військовослужбовцем; д) реалізуються на засадах рівності сторін.

Третім елементом механізму адміністративно-правового регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги є реалізація суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів взаємодії, де сторонами є Міністерство оборони та військовослужбовець. На цьому етапі адміністративно-правове регулювання досягає своєї мети – дозволяє

фактично використати права та виконати обов'язки.

На думку деяких фахівців, вказана стадія вже виходить за межі адміністративно-правового регулювання, яке обмежується забезпеченням механізму дії права регулятивними засобами поведінки та охоплюється іншим поняттям – правом на реалізацію [12, с. 151].

Адміністративно-правовий механізм відіграє найважливішу роль у забезпеченні прав військовослужбовців у сфері соціального захисту, оскільки успішність його реалізації безпосередньо пов'язаний із ефективністю процесу грошової компенсації військовослужбовцям (членам їх сімей), у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності. При цьому, на ефективність застосування механізму має також неабиякий вплив і проблема різного розуміння та застосування норм права.

Висновки. Таким чином, діючи в Україні система соціального захисту ще недостатньо використовує механізм адміністративно-правового регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги. На цей час можна говорити лише про окремі елементи таких виплат, для яких у значній мірі є характерним використання принципів соціального захисту. Головним суб'єктом гарантування реалізації вказаного права традиційно є держава. Тобто держава є гарантом реалізації соціального захисту, складовою якого є виплата одноразової грошової допомоги.

Сучасні тенденції побудови новітніх збройних сил української держави зумовлюють необхідність якісних змін в механізми забезпечення прав військовослужбовців. Не є виключенням і адміністративно-правовий механізм, який є комплексом взаємопов'язаних елементів, які надають військовослужбовцям правові можливості для реалізації суб'єктивних прав та виконання суб'єктивних обов'язків.

Проте варто зазначити, що на сьогодні є необхідність дослідження саме механізмів побудови системи соціального захисту

військовослужбовців в контексті забезпечення абсолютних виплат.

Література

1. *Адміністративне право України: підруч.* / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

2. *Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI століття): монографія [Електронний ресурс] / за заг. ред. В. В. Галуцька.* – Херсон: Херсонська міська друкарня, 2010. – С. 87-97. – Режим доступу: <http://www.law-property.in.ua/images/books/apuvsu.pdf>.

3. *Стеценко С. Г.* Адміністративне право України: навч. посіб. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.

4. *Крестовская Н. Н.* Теория государства и права: элементарный курс / Н. Н. Крестовская, Л. Г. Матвеева. – Х.: Одиссей, 2007. – 384 с.

5. *Скакун О. Ф.* Теория держави і права: [підруч.] / О. Ф. Скакун [пер. з рос.]. – Х.: Консум, 2008. – 656 с.

6. *Шестопалова Л. М.* Теория держави і права: [навч. посіб.] / Л. М. Шестопалова. – К.: Прецедент, 2006. – 197 с.

7. *Голосніченко І. П.* Адміністративне право України: основні поняття: [навч. посіб.] / І. П. Голосніченко, М. Ф. Стахурський. – К.: ГАН, 2005. – 231 с.

8. *Ярмакі Х. П.* Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Х. П. Ярмакі. – Х., 2006. – 438 с.

9. *Копейчиков В. В.* Загальна теорія держави і права: [навч. посіб.] / В. В. Копейчиков. – К.: Юрінком, 1997. – 320 с.

10. *Адміністративне право України: [підруч.] / [Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін.].* – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

11. *Колпаков В. К.* Адміністративне право України: [підруч.] / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.

12. *Лазарев В. В.* Общая теория права и государства: [учеб.] / В. В. Лазарев. – М.: Юристъ, 1999. – 520 с.

13. *Загальна теорія держави і права: підруч.* / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова, О. В. Петришин, С. М. Олейников; за ред. М. В. Цвік. – Х.: Право, 2002. – 432 с.

14. *Наливайко О. І.* Правовий захист людини як предмет дослідження загальної теорії права / О. І. Наливайко // *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки.* – Вип. 12. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 18-24.

15. *Юридична енциклопедія* / Ю. С. Шемшученко та ін. (ред.); НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – Т. 1. А-Г. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. – 669 с.

References

1. *Administratyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk* / Yu. P. Bytyak, V. M. Harashchuk, O. V. D'yachenko ta in.; za red. Yu. P. Bytyaka. – K.: Yurinkom Inter, 2007. – 544 s.

2. *Administratyvne pravo Ukrainy v suchasnykh umovakh (vyklyky pochatku XXI stolittya): monohrafiya [Elektronnyy resurs]* / za zah. red. V. V. Halun'ka. – Kherson: Khersons'ka mis'ka drukarnya, 2010. – S. 87-97. – Rezhym dostupu: <http://www.law-property.in.ua/images/books/apuvsu.pdf>.

3. *Stetsenko S. H.* Administratyvne pravo Ukrainy: navch. posib. – K.: Atika, 2007. – 624 s.

4. *Krestovskaya N. N.* Teoryya hosudarstva y prava: elementarnyy kurs / N. N. Krestovskaya, L. H. Matveeva. – Kh.: Odyssey, 2007. – 384 s.

5. *Skakun O. F.* Teoriya derzhavy i prava: [pidruch.] / O. F. Skakun [per. z ros.]. – Kh.: Konsum, 2008. – 656 s.

6. *Shestopalova L. M.* Teoriya derzhavy i prava: [navch. posib.] / L. M. Shestopalova. – K.: Pretsedent, 2006. – 197 s.

7. *Holosnichenko I. P.* Administratyvne pravo Ukrainy: osnovni ponyattya: [navch. posib.] / I. P. Holosnichenko, M. F. Stakhurs'kyu. – K.: HAN, 2005. – 231 s.

8. *Yarmaki Kh. P.* Administratyvno-nahlyadova diyal'nist' militsiyi v Ukraini: dys... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07 / Kh. P. Yarmaki. – Kh., 2006. – 438 s.

9. *Kopyeychykov V. V.* Zahal'na teoriya derzhavy i prava: [navch. posib.] / V. V. Kopyeychykov. – K.: Yurinkom, 1997. – 320 s.

10. *Administratyvne pravo Ukrainy: [pidruch.]* / [Yu. P. Bytyak, V. M. Harashchuk, O. V. D'yachenko ta in.]. – K.: Yurinkom Inter, 2006. – 544 s.

11. *Kolpakov V. K.* Administratyvne pravo Ukrainy: [pidruch.] / V. K. Kolpakov. – K.: Yurinkom Inter, 1999. – 736 s.

12. *Lazarev V. V.* Obshchaya teoryya prava y hosudarstva: [ucheb.] / V. V. Lazarev. – M.: Yuryst', 1999. – 520 s.

13. *Zahal'na teoriya derzhavy i prava: pidr.* / M. V. Tsvik, V. D. Tkachenko, L. L. Bohachova, O. V. Petryshyn, S. M. Oleynykov; za red. M. V. Tsvik. – Kh.: Pravo, 2002. – 432 s.

14. *Nalyvayko O. I.* Pravovyy zakhyst lyudyny yak predmet doslidzhennya zahal'noyi teoriiy prava / O. I. Nalyvayko // *Derzhava i pravo* : zb. nauk. prats'. Yurydychni i politychni nauky. – Vyp. 12. – K.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 18-24.

15. *Yurydychna entsyklopediya* / Yu. S. Shemshuchenko ta in. (red.); NAN Ukrainy, Instytut derzhavy i prava ім. В. М. Корецького. – Т. 1. А-Г. – К.: Vydavnytstvo «Ukrayins'ka entsyklopediya» ім. М. П. Бажана, 1998. – 669 s.